

## DĖL BENDRINĖS KALBOS NORMŲ SAMPRATOS MOKYKLOJE

*S a n t r a u k a*

Vienas iš būdų diegti bendrinės kalbos normas mokykloje – mokinio kalbinių įgūdžių vertinimas. Tai svarbi kalbos mokomojo proceso dalis, leidžianti mokiniui orientuotis, kuria kryptimi tobulėti. Todėl mokytojams svarbu turėti aiškią bendrinės kalbos normų sampratą, kuria galėtų remtis vertindami mokinių kalbą. Nepagrįsti kalbos taisymai gali griauti mokinio pasitikėjimą savo kalba.

Straipsnyje nagrinėjama bendrojo lavinimo mokyklose (mokinių kalbos vertinimo procese) taikoma bendrinės lietuvių kalbos normų samprata. Duomenų šiam tikslui surinkta 2015 m. pavasarį interneto sistemoje *apklausa.lt* anonimiškai apklausus 205 Valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino rašto darbus vertinančius mokytojus lituanistus.

Pagal normos (plačiąja prasme) kaip socialinio reiškinio sampratą į kalbos normas žiūrima kaip į kalbinėje bendruomenėje per laiką susiklosčiusį visuotinai pripažįstamą reguliariai pasikartojantį ir kartu kintantį kalbinį elgesį, įpročius ir taisykles. Mokyklai aktualus kodifikuotasis bendrinės kalbos normų sluoksniu. Straipsnyje atsižvelgiama į tris bendrinės kalbos normos aspektus: normos turinį (kokius reiškinius apima mokykloje diegiamos bendrinės kalbos normos ir kokie jų šaltiniai?), normos pobūdį (kokie mokinių kalbos reiškiniai mokykloje patenka į preskripcijos lauką?) ir normos skleidėjus (kaip vertintojai suvokia bendrinės kalbos normas?).

Tiriant apklausos duomenis, buvo iškelti tokie uždaviniai: 1) išsiaiškinti, kokiais šaltiniais remiasi vertintojai, atpažindami normos pažeidimus; 2) išnagrinėti, kokių sunkumų kyla vertintojams, taisant rašinių kalbą ir stilių; 3) nustatyti, kaip vertintojai suvokia taisyklingos kalbos etaloną, kuriuo remiasi vertindami egzamino darbus. Išnagrinėjus egzaminų darbų vertintojų apklausos duomenis, galima teigti, kad mokinių kalbos vertinimo procesui būdingos tokios problemos:

1) šaltinių, kuriais vadovaujamosi, vertinant mokyklinės kalbos taisyklingumą ir stilių, gausa ir dėl to susidaranti jų prieštaros;

2) bendrinės kalbos normų sampratos neapibrėžtumas (ypač problemiškos yra kintančioji normų dalis, netolygiai kodifikuotos normos ir nepakankamai (trūktinai) kodifikuotų normų sritys);

3) pernelyg nestabilus apibrėžto laikotarpio (pastarųjų trejeto ketverto metų, kuriuos aptaria vertintojai) kalbos klaidų ir stiliaus trūkumų inventorių;

4) kalbos klaidų ir stiliaus trūkumų kategorizacijos neapibrėžtumas;

5) vertintojų dalykinės kompetencijos spragos vertinant kodifikavimo tradiciją turinčius reiškinius, taip pat gebėjimo savarankiškai vertinti naujus reiškinius stoka.

Šios problemos neleidžia formuotis tvariam vertintojų bendrinės kalbos etalonui ir sudaro prielaidas vertinimo sistemoje atsirasti silpnų vietų, kur gali reikštis vertintojų subjektyvumas.

Tyrimas parodė, kad mokykla opiai reaguoja į bendrinės kalbos normų kodifikacijos netolygumus, nepakankamą normų sklaidą, todėl kalbos normintojams priimant kodifikacijos sprendimus, negalima išleisti iš akių mokymo proceso.

Norint keisti tokią padėtį, reikia vertinimo sistemos revizijos keliomis kryptimis: persvarstyti dalykinį mokinių kalbos taisyklingumo ir stiliaus vertinimo pagrindą, atnaujinti pagrindinius bendrinės kalbos normų šaltinius, padaryti patogesnę rašto darbų vertinimo techniką, aktyvesnėmis ir paveikesnėmis formomis kelti vertintojų kvalifikaciją.

ESMINIAI ŽODŽIAI: bendrinė kalba, bendrinės kalbos normos, kalbos etalonas, kalbos mokymas.

RITA MILIŪNAITĖ  
Lietuvių kalbos institutas  
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius  
*ritam@lki.lt*